

El procés de Bolonya, una oportunitat o un obstacle per a la llengua catalana?

Autors

M. Jesús Ferrés
Servei de Llengües Modernes
de la Universitat de Girona

L'article presenta el model lingüístic universitari que deriva del procés de Bolonya i aborda l'impacte que pot tenir sobre la llengua catalana amb el relleu que progressivament hi tindrà la tercera llengua.

Atès que els representants dels estudiants de les nostres universitats manifesten la seva preocupació per la implantació dels nous plans d'estudis adaptats als requeriments de l'Espai Europeu d'Educació Superior i per les conseqüències que, segons ells, tindrà per al català, que es veurà arraconat per l'anglès, proposo un debat obert sobre aquesta qüestió per tal de convèncer les persones contràries al Pla de Bolonya dels beneficis per al català que pot tenir la introducció del multilingüisme dins les nostres aules universitàries i, en general, dins el funcionament dels nostres centres.

La globalització té partidaris i detractors, però és un procés irreversible, i de fet ja va començar a les nostres universitats abans de Bolonya. Ara el camí és obert, es dona molta llibertat a cada centre perquè apliqui la política que li convingui, sempre a partir d'uns criteris determinats. Només cal fer-ho bé, i en aquest sentit els advertiments dels estudiants que protesten ens poden ajudar a aïllar el problema per donar-hi solució. Els hem de convèncer que amb Bolonya sumaran llengües, en lloc de restar-ne, i que es tindran molt més en compte les seves necessitats en el procés d'aprenentatge.

La llengua dins el pla de Bolonya

The *Black Book of the Bologna Process* (2005), elaborat pel sindicat d'estudiants europeus d'una trentena de països, fa un repàs exhaustiu de les males pràctiques que ha generat el procés de Bolonya. Els altres arguments no lingüístics que esgrimeixen poden ser més o menys vàlids —mercantilisme, privatització, excessiva homogeneïtzació, desaparició de carreres «no rendibles»—, però en aquest article ens centrarem a rebatre només l'argument que Bolonya no ha d'implacar forçosament que es margini la llengua pròpia. Tot i que sembli un contrasentit, la llengua anglesa pot esdevenir un aliat del català si es controla adequadament l'espai d'ús, els percentatges, la formació, l'acreditació, etc., perquè ens obligarà a la transparència sobre la llengua de la docència, sempre beneficiosa per al català, exigirà una nova regulació, demanarà una qualitat lingüística que quan es treballava només en català no semblava important o imprescindible, i en canvi genera consens quan es parla de l'anglès. En definitiva, farà que els aspectes lingüístics deixin d'estar al marge de la programació estratègica de les universitats i esdevinguin un element fonamental, que entrin en l'agenda política. En aquest sentit, els nostres representants de política lingüística estan treballant per definir uns indicadors lingüístics a proposta del Comissionat per a Universitats i Recerca. Si ens posem d'acord per mesurar i difondre dades sobre coneixements i ús de les llengües —també en relació amb el català— i

ens comprometem a assolir els objectius que ens marca la institució, podrem avançar. Val a dir que els serveis lingüístics també tindrem un paper més important en tot aquest procés, i es podrà començar a valorar la nostra tasca.

En el context europeu, podríem dir que s'ha produït un moment d'inflexió: de l'impuls de l'aprenentatge de les llengües oficials a la Unió Europea de fa tants anys s'ha passat a una política decidida, coherent i coordinada entre tots els organismes que l'han de dur a terme que fomenta l'aprenentatge de totes les llengües, minoritàries, d'immigrants, i se'n fa un objectiu estratègic més enllà de l'individu. En el document europeu *Una nova estratègia marc per al multilingüisme*, el valor de la diversitat lingüística hi apareix explícitament, com a valor fonamental per als ciutadans europeus.

Dins les estratègies que els estats membres han d'aplicar, n'hi trobem una que no podem obviar: Les institucions d'ensenyament superior han d'exercir un paper més actiu en la promoció del multilingüisme. Així ho explica el document de la Comissió Europea: «Cal reconèixer que la tendència en els països no anglosaxons a ensenyar en anglès en lloc de fer-ho en la llengua nacional o regional pot tenir conseqüències imprevisibles per a la vitalitat d'aquestes llengües autòctones».

Detallo els àmbits en què la llengua ens apareix dins el Pla de Bolonya com a aspecte fonamental de l'aprenentatge dels estudiants:

a) La comunicació científica com a competència transversal i indispensable

Tots els que ens dediquem a les qüestions de llengua en aquest àmbit universitari tenim com a referents els descriptors de Dublín, utilitzats com a unitats de mesura dins el nou marc europeu de qualificacions. El Comissionat per a Universitats i Recerca, en les vint directrius o requisits generals que han de satisfer les propostes de nous graus universitaris, ha inclòs aquests continguts com un element indestruïble de la resta:

Directriu 4. Inclusió de competències generals (descriptors de Dublín)

Han d'incloure les competències generals referides al nivell de grau en el conjunt de competències exigibles als titulats d'acord amb els descriptors de Dublín. Han de concretar les estratègies que s'aplicaran per afavorir l'adquisició d'aquestes competències i com es comprovarà que s'han assolit.

Directriu 5. Coneixement d'una tercera llengua

Han de preveure, en el context de les competències generals de la titulació l'exigència del coneixement d'una tercera llengua, que serà preferentment l'anglès, amb un nivell adequat i en consonància amb les necessitats que tindran els titulats en cada ensenyament. Han d'especificar els mecanismes que facilitaran aquest aprenentatge i les formes d'avaluació que s'han previst. [Font: CUR, 2008]

Un estudiant al final dels estudis ha de ser capaç, segons aquests descriptors:

- D'utilitzar tècniques de recerca d'informació.
- De saber-la interpretar adequadament.
- D'utilitzar arguments per defensar una determinada tesi.
- De saber analitzar la informació i emetre judicis crítics.
- De transmetre la informació i comunicar-la a un públic especialitzat i no especialitzat.

Això implica que haurà de dominar el codi escrit i el codi oral, els diferents registres, la terminologia, la capacitat de síntesi, etc. Aquestes són competències transversals, necessàries per a tots els graduats universitaris, que s'han de poder avaluar adequadament.

En un altre nivell van apareixent gradualment les competències específiques per a cada

estudi. Presentem una mostra de les directrius de l'àmbit tècnic, per a enginyeries i arquitectura, que inclou almenys cinc referències a la comunicació:

- Capacitat de comunicació com a mínim en una llengua estrangera.
- Capacitat de comunicació en llenguatges formals, gràfics i simbòlics.
- Presentació de projectes d'enginyeria o arquitectura a persones expertes i no expertes, i divulgació de coneixements específics de l'àrea.
- Capacitat per a la redacció, representació, anàlisi i interpretació de documentació tècnica i de dades rellevants en l'àmbit de l'enginyeria i l'arquitectura.
- Capacitat per a l'elaboració d'informes i peritatges basats en l'anàlisi crítica de la realitat en l'àmbit de l'enginyeria i l'arquitectura.

Els elaboradors dels plans d'estudis hauran de descriure en cada cas els mecanismes que preveuen utilitzar per avaluar cadascuna d'aquestes competències, com a aspectes cabdals. El treball de fi de carrera, ara que tots els estudiants l'hauran de presentar, serà una bona eina d'avaluació de l'ús adequat de la llengua o les llengües.

b) La noció de competència aplicada a la llengua

És indispensable saber distingir entre coneixements, habilitats i competències:

- Coneixements: informació assimilada durant el procés d'aprenentatge: allò que se sap.
- Destreses o habilitats: capacitat per aplicar el coneixement per dur a terme tasques i resoldre problemes: *allò que se sap fer*.
- Competències: capacitat per fer ús dels coneixements i les destreses en l'entorn acadèmic amb responsabilitat i autonomia. Aplicació de les habilitats personals, socials i metodològiques.

Les competències que cal adquirir des del punt de vista lingüístic les podem classificar en plurilingües, estratègiques i interculturals.

El projecte Tuning Educational Structures in Europe analitza quines competències assoleixen actualment els graduats universitaris, i proposa quines són les que haurien d'assolir segons les empreses, institucions, graduats i acadèmics. Tracta de les competències genèriques, com ara la comunicació oral i escrita en la llengua pròpia, i també d'altres amb un elevat component lingüístic, com ara la capacitat de síntesi o d'anàlisi. Les universitats han d'incorporar l'aprenentatge d'aquestes competències, en alguns casos integrades dins els estudis, i en altres, com a formació específica. És per això que els serveis lingüístics de les universitats públiques catalanes han encarat aquest repte amb el projecte «Argumenta: comunicació universitària eficaç», pensat per a un entorn virtual que té com a objectiu facilitar la millora de la capacitat lingüística dels estudiants.

c) L'increment de la mobilitat i la necessitat del multilingüisme

Un dels punts bàsics de Bolonya és eliminar els obstacles de tota mena per a la mobilitat. Com se'ns ha dit des de diverses bandes, la llengua ha constituït un obstacle per a la mobilitat, i la manera més simple d'eliminar-lo o minimitzar-lo era recórrer a un idioma comú, *una lingua franca*, com a llengua de la docència. Cal no oblidar l'esperit primigeni del programa Erasmus: es tracta d'adquirir noves experiències culturals i lingüístiques, no d'aïllar-se en uns programes acadèmics fets només per a ells. Per tant, han de viure junts, s'han de barrejar a l'aula i a fora. Si no és així, el programa deixa de tenir sentit. Per això sempre reivindiquem l'experiència reeixida dels tandems lingüístics, que des de fa més de deu anys funcionen a les universitats catalanes, perquè permeten aquest contacte i el fomenten. Els cursos que organitzem abans

del període lectiu tots els serveis lingüístics han contribuït des de fa molt temps a normalitzar la situació. Els 5.816 estudiants que van arribar a les universitats públiques catalanes l'any passat són una mostra que no es pot afirmar impunement que «no vénen estudiants per culpa del català».

Pel que fa a la possible exigència de coneixements lingüístics per accedir als programes de mobilitat, val a dir que es produeix en una sola direcció: els nostres estudiants han d'acreditar uns coneixements determinats de la llengua de la docència de la universitat de destinació, si volen participar en el programa Erasmus, però en canvi es permet que els estudiants arribin sense cap coneixement de català ni de castellà, tot i que la majoria tenen nocions de castellà. Hi ha hagut un únic intent, no reeixit, d'exigir coneixements previs de llengua catalana. Caldria trobar la via per resoldre-ho, perquè una persona amb coneixements d'una llengua romànica pot accedir a una competència passiva en una altra llengua sense gaire esforç, però en el cas d'estudiants que vénen, per exemple, de Polònia, l'esforç per ajudar-los és molt més costós. Si es pogués demanar un coneixement previ d'una de les llengües oficials, els resultats serien uns altres.

d) Estratègies en la política lingüística europea

El Consell d'Europa estableix cinc eixos estratègics:

- Plurilingüisme: els ciutadans europeus han d'utilitzar més d'una llengua en funció de les seves necessitats.
- Diversitat lingüística: les llengües europees són canals de comunicació i d'expressió d'identitat pròpia. El Consell d'Europa ha de protegir-ne l'aprenentatge i l'ús.
- Intercomprensió i multiculturalitat: l'oportunitat d'aprendre altres llengües és una condició essencial per a la comunicació intercultural i l'acceptació de les diferències culturals.
- Ciutadania democràtica: la participació en processos democràtics i socials en societats multilingües ve facilitada per les competències plurilingües dels individus.
- Cohesió social: la igualtat d'oportunitats per al desenvolupament personal, l'ocupació, la mobilitat, l'educació i l'accés a la informació i l'enriquiment cultural té a veure amb l'accés a l'aprenentatge de llengües al llarg de la vida.

En definitiva, des de les institucions europees es considera que la llengua és un element essencial per a la identitat d'individus i de grups, i constitueix un factor estratègic de progrés cap a un desenvolupament sostenible i una bona relació entre el món global i el món local.

Des de la reunió de Barcelona del 2002, sabem que els ciutadans europeus han de poder ser competents en tres llengües, el conegut «1+2»: la llengua materna o L1, la llengua de proximitat o L2 i la llengua vehicular o L3. En el cas de Catalunya, tenim dues llengües de proximitat, el castellà i el francès, i per això caldria estendre el model europeu a 2+2, atès que el català no compta com a L1 en no ser llengua oficial a Europa. Un exemple palpable ens el donava el lingüista africà Marcel Diki-Kidiri en una entrevista recent en la qual afirma que els africans són multilingües des de petits. Ell entén per educació multilingüe el fet de començar l'educació en la llengua local, incorporar-hi més tard la llengua africana comuna i, al final, la llengua europea.

L'informe europeu ELAN presenta els efectes que té sobre l'economia europea la manca de competències lingüístiques de les empreses. Mostra el contrast entre les limitacions o els èxits que comporta per als seus resultats el fet de disposar o no d'una bona estratègia multilingüe. Els immigrants, s'afirma, són els grans dipositaris d'aquest bagatge lingüístic, i és una llàstima que no l'aprofitem des del Primer Món, perquè contribuiria a incrementar la seva autoestima i a fer que es valoressin amb uns altres ulls. Qualsevol nen immigrant de primària amb uns mitjans rudimentaris sap molta més llengua —i més llengües— que els altres nens, perquè,

com constata el lingüista africà, «al capdavant, la gent aprèn la llengua que li fa falta». L'error, doncs, rau en el fet de confondre multilingüisme amb hegemonia de l'anglès. El concepte de multilingüisme és ben clar: es tracta de la capacitat per usar diverses llengües en situacions diferents.

Un cop analitzat aquest context europeu, favorable a l'aprenentatge i a la utilització de totes les llengües, caldria obrir el debat per veure com es percep aquesta realitat des dels nostres centres. A la premsa periòdica la llengua és una qüestió que apareix regularment. En canvi, aquest debat s'ha generat més a la xarxa, i caldria acostar-lo als mitjans escrits i audiovisuals, perquè podríem enriquir la visió que en tenim. Si tots els estudiants, o els representants del col·lectiu, creuen que Bolonya va en contra del català, no podem fer com si no els sentíssim, tenim una gran responsabilitat, d'una banda, per respondre-hi adequadament, i de l'altra, per fer efectives les mesures que pensem que cal adoptar perquè la situació que preveuen no esdevingui una realitat. Abans, però, voldria analitzar amb un cert detall la situació de partida de la llengua catalana a les nostres universitats.

La situació de la llengua catalana a les universitats abans de Bolonya

Anem als inicis. Fins ara el català ha coexistit amb el castellà, en l'àmbit de docència, i els professors han tingut llibertat per utilitzar una llengua o l'altra. La dicotomia català-castellà s'ha vist que era perversa, des del convenciment per part d'alguns que, si tothom entén una llengua (el castellà), no cal utilitzar l'altra que només entén una part de la gent. La llengua serveix per comunicar, diuen, i cal prendre el camí més curt. Moltes universitats han incomplert la Llei de política lingüística, que obligava a regular els seus usos lingüístics en un termini establert. El punt més polèmic era —i continua essent— el deure del coneixement del català per part del personal docent i investigador. Des de l'any 1994, en què hi va haver el primer intent d'una reglamentació comuna, que al darrer moment es va desestimar, fins ara, hem avançat ben poc. Fins i tot les universitats que han legislat en aquest sentit no han aplicat sancions, llevat de la Universitat de Barcelona, que ha liderat aquesta lluita amb fermesa, en solitud, i al marge de la tendència general del *laissez-faire*, gosaria dir que amb un punt d'heroïcitat.

Pel que fa als estudiants, en aplicació del decret que estipula que a l'acabament de l'ESO ja tenen els coneixements de suficiència en llengua catalana, no hem pogut aplicar filtres que ens haurien convingut, i hem hagut d'acceptar que són competents en català quan, de fet, comprovem dia a dia les mancances que demostren en els treballs i els exàmens. El català s'ha convertit en un escull que alguns amb sort no han de superar perquè les circumstàncies acadèmiques els en salven. No s'ha entès que calia poder treballar en català de manera eficient. La manera com s'ha ensenyat —almenys fins fa ben poc— no ha dotat els estudiants d'una eina flexible i àgil, útil i engrescadora, sinó que els ha encotillat en una sèrie de normes —amb les seves corresponents excepcions— que a molts els ha fet avorrir l'aprenentatge de la llengua pròpia. La majoria de nens us diran que s'estimen més la classe de castellà o d'anglès que la de català. Ja és hora de canviar la metodologia que s'aplica a la L1, ara que tenim el *Marc europeu comú de referència per a les llengües*, que representa un canvi de paradigma importantíssim i molt necessari.

En relació amb l'ús de la llengua catalana en la docència universitària, disposem de qüestionaris elaborats amb molta cura, però no ens serveixen perquè, com bé apuntava fa un temps Ferran Requejo en una jornada a l'Institut d'Estudis Catalans, les dades que s'hi reflecteixen no són reals, perquè no són completes. Penso que mai no havia sentit en públic una afirmació tan clara i valenta sobre la qüestió, que no ha estat poc debatuda en les diverses comissions de treball de polítics i tècnics universitaris. La veritat és que, a l'hora de respondre, molts dels que feien la classe en castellà o bé no la responien, o bé feien constar que era en català, per defecte. El canvi de llengua per la presència d'un estudiant de fora ha estat un

procés denunciat sistemàticament pels representants dels estudiants, però fins ara tots els intents de resoldre el problema s'han quedat en un cúmul de bones intencions, i el professor ha pogut continuar fent el que ha volgut dins l'aula. Massa sovint els estudiants autòctons han permès aquest canvi sense ni una queixa. Un conseller d'Universitats va fer una afirmació en aquest sentit que és clau: la llengua de la classe la tria el professor, i no pas l'estudiant. Però hem d'admetre que no hem sabut, entre tots, explicitar els drets i deures lingüístics dels membres de la comunitat universitària. El fet de no disposar de dades sistemàtiques, fiables i comparables no ens ha permès elaborar cap estudi comparatiu.

Pel que fa a la qualitat lingüística, s'han anat creant serveis lingüístics que han maquillat els textos, han fet formació, han elaborat models de documents i criteris lingüístics, però sovint amb la sensació compartida que la feina que feien podien estalviar-se-la, perquè, de fet, si no hi ha temps, un text no es corregeix. Però aquests mateixos tècnics han iniciat un treball col·laboratiu, han estudiat processos d'aprofitament de les tecnologies de la informació i la comunicació, han fet formació conjunta, han adquirit programari, han compartit memòries de traducció, han elaborat glossaris terminològics, etc. Els serveis lingüístics han fet una tasca proactiva en negar-se a quedar-se amb la imatge del servei de correcció que es limita a ser el darrer esglaió de la cadena productiva. Els fruits d'aquesta tasca conjunta ja es comencen a veure.

En l'àmbit de la formació lingüística, altra vegada els serveis han fet un pas endavant, sempre amb el suport decidit del Departament d'Universitats corresponent, i han creat uns productes conjunts, amb un esforç considerable per part de tots: exàmens oficials de llengua catalana, formació virtual per a personal acadèmic (Divercat), programa multimèdia per als estudiants de fora (Interc@t) i per a la comunicació universitària en llengua catalana (programa Argumenta), que han donat uns molt bons resultats i que ara cal explotar i difondre adequadament, amb totes les possibilitats que ofereixen. Ara tota aquesta formació s'haurà d'oferir fora dels plans d'estudis, i per tant, caldrà tot el suport dels responsables acadèmics perquè els estudiants vegin la necessitat de formar-se en aquest camp.

Causes i conseqüències de la irrupció de la tercera llengua a la universitat

El nivell dels nostres estudiants en anglès és tan baix si es mesura en estàndards europeus que fa que constitueixi la preocupació principal, urgent i prioritària de governants i ensenyants, que s'afanyen a presentar mesures de xoc per a l'educació primària, secundària i superior.

El prestigi acadèmic d'aquesta llengua fa que no sigui políticament correcte manifestar-s'hi en contra, tal com passava amb el català. A més, existeix el perill que els responsables de prendre decisions sobre l'ús de la llengua anglesa no tinguin en compte totes les variables i es guiïn per la seva pròpia experiència d'aprenentatge en aquesta llengua. Els mateixos pares d'avui mostren en general una gran obsessió per l'aprenentatge de l'anglès per als fills, i es gasten veritables fortunes per poder garantir, fora de l'ensenyament públic i no sempre amb garanties de qualitat, que en sabran més que no pas ells, o com a mínim, que hauran tingut l'oportunitat d'adquirir aquests coneixements.

El fet que les universitats hagin d'anar a buscar estudiants, sobretot per als postgraus, a altres llocs del món, els obliga a prendre decisions sobre què se'ls oferirà, i en quina llengua. Aquí la presència de la llengua anglesa serà creixent, sens dubte, i els nostres estudiants s'hi hauran d'avenir, perquè no es poden programar nous estudis de postgrau sense comptar amb estudiants de mobilitat. Veurem més endavant que cal distingir entre el grau —que requereix una elevada presència de la llengua catalana— i el postgrau, i que l'únic que cal fer és dibuixar l'horitzó desitjable de manera clara.

L'anglès té una imatge que no es pot comparar ni de bon tros amb la del català. De fet, no hi ha espais que comparteixin les dues llengües de manera massiva. L'atractiu de l'anglès per als joves rau en el fet que s'associa al món en què ara viuen immersos: els videojocs, la televisió, la música, Internet, el cinema... Els viatges de baix cost han contribuït a aquest procés, en posar a l'abast la possibilitat de viure experiències lingüístiques sense gaire esforç.

En el camp de la recerca, el català ha perdut definitivament la batalla. Els nostres investigadors presenten queixes reiteradament que ningú recull, perquè la recerca en català no es valora en els barems ni del Ministeri ni de la Generalitat de Catalunya. Es reconeixen i es valoren les publicacions si són en llengua anglesa, però no tenen cap reconeixement si són en llengua catalana, ni en aquelles disciplines que ho requeririen per la mateixa naturalesa dels estudis.

És evident per tot el que hem exposat que el risc per al català hi és, tal com preveuen els estudiants, perquè la potència de l'anglès no es pot negar, però depèn de tots els agents que intervenen en el procés que es tradueixi o no en la davallada de l'ús de la llengua catalana que pronostiquen ells. Ara tenim tots l'oportunitat de fer que la nostra llengua ocupi un lloc destacat i que tothom sigui conscient del seu valor, en lloc d'arraconar-la. Els que pensen que es potenciarà el castellà en detriment del català s'equivoquen —o s'haurien d'equivocar, més ben dit.

Després d'aquesta visió sobre el paper de l'anglès i la situació precària del català, voldria apuntar la presència d'alguns fenòmens nous, derivats directament o indirectament de Bolonya, o almenys que coexisteixen amb aquest procés, que ens han de fer pensar que no està tot perdut, i que ens han de fer considerar que tenim una oportunitat que hem d'aprofitar ara, abans que no sigui massa tard.

a) Clarificació de drets i deures lingüístics

El concepte de seguretat lingüística implica que tothom té dret a expressar-se en una de les tres llengües, a la classe. Mai no ho havíem escrit, quan només hi havia català i castellà, perquè cal dir-ho clarament: el dret del professor i el dret de l'alumne entraven en conflicte. L'ús de la llengua dins l'aula s'ha decidit que és públic i vinculant. Això vol dir que és responsabilitat del professor anunciar en quina llengua farà la classe abans del període acadèmic, encara que no sàpiga quin tipus d'alumnes acabarà tenint. I allò que ha anunciat no ho podrà canviar en funció del context, perquè aquesta informació, com dèiem, és vinculant.

Ara l'anglès ens ve a resoldre la qüestió, perquè gràcies a aquesta especificitat la informació lingüística és rellevant, i s'entén que cal que sigui transparent. Abans es considerava que era indiferent si es feia en català o castellà. Continuant amb el concepte de seguretat lingüística, cal poder utilitzar lliurement una de les tres llengües, per a la docència o per a la discència, oralment o per escrit: aquí hi entrarien els exàmens (enunciats i respostes), les intervencions orals, les presentacions en PowerPoint, els materials didàctics, els treballs acadèmics, etc. I aquest dret condiona un nou deure, que encara no ens hem atrevit a escriure però que és implícit: ningú no ha de poder al·legar desconeixement d'una de les tres llengües. Caldrien coneixements passius de les tres llengües per estudiar als centres universitaris. De moment, si un professor no entén un alumne parlant en anglès haurà de preguntar a algú perquè l'ajudi. Amb el temps, tot fa suposar que el requisit de l'anglès serà present per a personal acadèmic i alumnat, però aquesta és una segona fase. Primer cal acabar de resoldre el requisit del català. La famosa imatge de l'estudiant Erasmus aixecant el dit —present a la pel·lícula *L'auberge espagnole*— desapareix d'escena, perquè abans de començar ja se li ha dit que no pot al·legar desconeixement d'aquesta llengua.

b) Nova gestió del multilingüisme en la documentació institucional

Hi haurà més presència del castellà i l'anglès en els documents universitaris, però no es planteja que el català deixi de ser-hi present, sinó que cal difondre l'oferta perquè sigui compresa per no catalanoparlants. Aquí tenim molta feina a fer, perquè la gestió del multilingüisme és complexa i requereix una gran planificació i molta capacitat de decisió. No és qüestió de limitar-se a traduir, sinó que cal adaptar els textos a la realitat de qui els llegeix, decidir què cal traduir i què no, posar-se d'acord sobre criteris lingüístics, resoldre el manteniment dels webs, etc. Cal fer una tasca conjunta per descodificar els conceptes i fer-los entenedors per a persones de fora de l'àmbit lingüístic català.

c) Exigència d'una planificació lingüística de centre i de sistema universitari

Per primera vegada estem obligats a regular i planificar en matèria lingüística, ja no val el mercat lliure. I això és bo, perquè la llengua forma part de l'agenda política, i adquireix la dimensió que li pertoca.

En els plans estratègics de les universitats la llengua no havia estat un element present, o bé només de manera testimonial, i ara la trobem en primer pla. Pot condicionar les polítiques d'internacionalització, que són el camí cap a on van les universitats si volen sobreviure: la llengua pot ser un obstacle. Els equips de govern estan treballant en plans de política lingüística o de qualitat lingüística que hauran de permetre avançar amb molta més tranquil·litat en un futur proper, i que necessàriament hauran de marcar les prioritats. Alhora, caldrà posar-se d'acord en algunes decisions del sistema universitari català, per tal d'afrontar reptes conjunts en condicions, articular un discurs coherent i cohesionat com a marca Catalunya i oferir una única manera d'entendre el fet lingüístic que ajudi els estudiants de fora de l'àmbit lingüístic català a situar-se. Les universitats s'han de definir des del punt de vista lingüístic, i seria bo que compartissin aquesta definició.

d) Nou sistema d'acreditació lingüística

Des de fa un temps, disposem del portafolis europeu de llengües, que inclou un passaport lingüístic, una biografia lingüística i un dossier d'aprenentatge, i se'ns presenta de manera diferent per als diversos nivells d'ensenyament. Ens ofereix la possibilitat de prendre consciència de l'evolució del propi aprenentatge, amb un registre ben detallat de les diferents fases de la biografia lingüística i de les experiències lingüístiques que tothom pot haver viscut.

La mateixa existència del MCECR ens permet treballar cap a una formació que condueixi a una acreditació externa i comuna entre tots els centres, si compleix els estàndards de qualitat requerits.

Els títols no ho són tot —hem viscut un debat encara obert sobre la caducitat de les titulacions lingüístiques. La llengua no es manté, es perd si no es fa servir, i per això és clau que les persones que aprenen català com a L2 o L3 tinguin present l'idioma en la seva vida quotidiana. És una raó poderosa per aprendre. L'informe presentat per un grup d'intel·lectuals europeus introduïa un nou concepte de «llengua adoptada», que en el cas dels immigrants hauria de ser la del país que els acull. Consta la relació que els parlants estableixen amb aquesta llengua, des de l'emoció, perquè l'han triada, i s'interessen per la cultura que s'hi vincula.

e) La intercomprensió de llengües i la dissociació de competències

Ens adonem cada cop més que és possible entendre's mínimament entre parlants de llengües romàniques, i encara més accedir a la informació escrita sense haver passat per un procés de formació reglada, per les similituds entre els sistemes lingüístics. Això ens ha de permetre no haver de recórrer a la llengua que en principi tots entenen però que no és de ningú, l'anglès, i permet mantenir el català en moltes més situacions de comunicació. Tenim experiències recents que ho avalen.

Es poden valorar així les competències passives —de comprensió oral o escrita— en una gran diversitat de llengües, perquè fan possible el multilingüisme a la universitat sense necessitat de traducció.

f) El canvi de paradigma en el procés d'ensenyament i aprenentatge

El nou paradigma d'ensenyament i aprenentatge ha entrat amb força en el món de l'ensenyament de llengües. El *Marc europeu comú de referència* per a les llengües és un instrument magnífic i

útil que ens ofereix la possibilitat de treballar per assolir uns objectius comunicatius reals. La llengua no s'ensenya com abans, i els nostres formadors s'hi estan adaptant: l'alumne esdevé el centre de l'aprenentatge.

g) L'aprenentatge integrat de continguts i llengua

L'aparició d'aquest sistema avalat i impulsat pel Consell d'Europa (CLIL) per ajudar a millorar les competències dels aprenents en una llengua que no és la seva, que consisteix a oferir assignatures d'altres continguts no lingüístics en l'idioma d'aprenentatge, ens ha d'obligar a reflexionar sobre la influència que exerceixen els professors de matemàtiques, ciències naturals o història quan fan la seva classe en llengua catalana. Sabem els excel·lents resultats que ha donat la immersió lingüística per a la nova immigració, però ja és hora de plantejar que continguts i forma van estretament lligats, i que un estudiant catalanoparlant que presenta un treball acadèmic sense la qualitat lingüística requerida no hauria de superar l'avaluació. En definitiva, l'aprenentatge integrat de continguts i llengua que s'ha plantejat per a l'anglès ens ha de servir per millorar aquesta integració també en català.

h) El nou concepte d'aprenentatge al llarg de la vida (lifelong learning)

Si fins ara la fita dels nostres professors i treballadors era superar el nivell de suficiència per complir els requisits que permeten accedir al mercat laboral, i després oblidar-se'n, Europa ens canvia el paradigma: l'aprenentatge de llengües és una activitat continuada, i per tant, cal valorar per a què es necessita cada llengua i treballar per aconseguir millorar contínuament la capacitat lingüística. De fet, mai no havien tingut tanta demanda els cursos de català de nivell superior. Encara que la raó principal sigui la valoració en els barems per a l'accés a la funció pública, les persones que hi accedeixen descobreixen que després del nivell C hi ha tot un món interessant. Si aconseguim que els nostres aprenents adquireixin el que anomenem *consciència lingüística*, tindrem molt de guanyat.

i) El pas del bilingüisme al multilingüisme

El bilingüisme ha estat nefast per als centres universitaris, i ara que arriba amb força el multilingüisme ens l'hem de prendre com una bona oportunitat de situar cada llengua en el lloc que li correspon, i de marcar directrius clares d'ús. Aquesta és la política decidida que han aplicat des de fa temps ja al País Basc, amb molt bons resultats perquè contribueix a fer avançar alhora l'èuscar i l'anglès. Val a dir que inicialment es limitaven a tres llengües, i parlaven de trilingüisme, però a iniciativa de l'Ambaixada francesa es pretén introduir també el francès de manera general. Les quotes de docència són les mateixes, en el batxillerat, per a l'èuscar i l'anglès. Aquesta mesura, que probablement generaria reaccions contràries si es prengué únicament per a una d'aquestes dues llengües, en prendre's simultàniament genera adhesions d'uns i altres, perquè no és ni massa globalitzadora ni massa proteccionista. Aquí no podem aplicar el seu model, perquè la realitat és una altra, però és un bon referent que cal tenir en compte. El fet que la universitat basca aprovi un pla director de l'èuscar al costat d'un pla director de multilingüisme, que prevegin de manera clara el percentatge d'assignatures que hi haurà d'haver en un futur en una llengua i una altra, obre moltes esperances. Aquesta és una política clara en detriment del castellà, que ha d'ocupar el lloc que li pertoca, que en cap cas no serà el de llengua internacional, si no és el cas de cursos destinats preferentment a estudiants llatinoamericans. La llengua internacional és ara una altra. Per a aquells que argumenten que amb l'anglès n'hi ha prou, se'ls pot recordar les paraules de Humboldt: «Les llengües reflecteixen, com cap altre aspecte d'una societat, la seva identitat i la seva percepció del món i de la vida».

j) Una nova didàctica de l'ensenyament de la llengua a partir de l'aprofitament de les TIC

És ben sabut que l'experiència amb les llengües condiona el seu aprenentatge. Els nostres fills perceben el castellà i l'anglès com a llengües d'oci, i el català com a llengua de treball, la que es fa servir a classe. En certa manera, es tracta del mateix problema que tenim amb la lectura, que s'associa massa a activitat lectiva en lloc de veure-la com a activitat de lleure.

Els nostres estudiants, en general, solen tenir una relació difícil amb la llengua catalana. Sovint sentim que s'estimen més aprendre una L2 o L3 abans que fer català, que associen als dictats, les excepcions i la gramàtica. Ells es veuen capaços de comunicar-se en aquesta llengua, i l'al·licient d'assolir la comunicació ja no el tenen. Els hem d'ensenyar a arribar a l'excel·lència en aquest àmbit, a entendre que no es pot ser un professional d'èxit amb una presentació oral pobre, amb embuts, o amb un currículum presentat de qualsevol manera. La llengua s'ha de presentar com a factor d'èxit social, professional i acadèmic.

Això serà possible només si els nostres docents universitaris es consciencien primer de la importància de la competència lingüística, entesa en el sentit més ampli del terme, com allò que saben fer amb la llengua, en tots els dominis i en totes les circumstàncies.

Els nous mitjans que van apareixent ens han de permetre incidir molt més en la vida dels nostres estudiants i fer present la llengua catalana a tots els àmbits en què es mouen. Cal que la nostra llengua sigui present als podcasts, explotar la proliferació dels blocs a Internet com a eina de formació, estudiar possibilitats de crear canals per penjar-hi vídeos que es puguin baixar, etc. Encara no hem fet tard, però cal estar atents a la manera com evolucionen les noves tecnologies i adaptar-s'hi a temps.

Les llengües són fetes de cúmuls d'emocions, i les vivències o experiències lingüístiques ens poden marcar de per vida. L'actitud dels professors és bàsica, ha de ser oberta a l'aprenentatge de llengües. Ara tenim molts més sistemes d'ensenyament que abans: l'autoaprenentatge, l'aprenentatge a distància, els cursos semipresencials, l'aprenentatge per immersió, l'aprenentatge integrat de llengua i continguts, l'aprenentatge interactiu en tàndem, les estades lingüístiques, els cursos intensius, etc. Tot un ventall de possibilitats per adaptar-se a les necessitats diverses dels futurs aprenents.

Gràcies al marc europeu comú, es defineixen clarament els sistemes d'avaluació i certificació, els objectius d'aprenentatge, els criteris, i aquesta és una bona oportunitat per millorar, per posar-se al dia, per debatre amb els altres professionals de l'ensenyament de la llengua sobre la tasca diària.

En conclusió

Hem de fer que la gestió del multilingüisme no vagi en detriment de l'ús del català. La motivació és clau, ho hem experimentat dia a dia amb els estudiants. Tots els formadors coincideixen a valorar que els estudiants procedents de l'Europa de l'Est són els que vénen amb una motivació més alta, i acaben rendint molt més que la resta. Ells valoren la llengua com a factor d'integració i d'ascensió social.

Hem d'aconseguir que en el procés de Bolonya es posi el català en el lloc que li pertoca, al centre del debat. Només així podrem avançar cap al multilingüisme. Cal un pla integral per a aquesta llengua, que abasti tots els àmbits d'actuació. Molts estudiants que es manifesten en contra de Bolonya únicament ofereixen una visió plana i reduïda del problema, repetint tòpics i llocs comuns que han sentit en alguna banda. Però n'hi ha alguns que elaboren un discurs prou coherent i donen mostres d'entendre la base del problema. També ofereixen solucions que val la pena de tenir en compte, i algunes precisament formen part d'objectius estratègics presents a les nostres institucions, com ara el suggeriment d'aprofitar els lectorats de català.

Si no aconseguim que els estudiants es puguin comunicar amb eficàcia, el procés de Bolonya no tindrà èxit. Cal que ens convencem de la irreversibilitat d'aquest espai global, i

que adoptem mesures valentes i efectives per incrementar i potenciar l'ús de la llengua pròpia a les nostres universitats, al costat de les altres llengües, amb prou espai per a totes perquè puguin coexistir sense fer-se nosa.

